

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЎҚУВ-ЎРГАНИШ МОТИВИ

Мисирова Ҳалима

Сурхондарё вилояти, Денов туманидаги

70- мактабининг ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6336673>

МАҚОЛА ТАРИХИ

Qabul qilindi:17-fevral 2022

Ma'qullandi:22-fevral 2022

Chop etildi:27-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

бошланғич синф,
мустақил ўқиш,
танқидий фикрлаш,
ижодий ёндашиш, эркин
фикрлаш, ўрганиш
мотиви.

Бошланғич синфда ўқиш дарсларини самарали ташкил этишга тайёрлаш мақсадида ўқиш дарсларида машғулотлар мустақил иш ва изланиш методларида, ақлий ҳужум усулида ташкил этиш мумкин. Мавзу ва дарснинг мақсади – ўқувчиларга мактабда ўқитиладиган ҳикоя, эртақ, шеър, масал каби адабий жанрларга хос бадиий хусусиятларини ўқиб ўрганишга йўллаш, асарни мустақил таҳлил қила олиш, унинг мазмуни ва ғоясини ўзлаштириш, ўқиш малакаси, нутқ маданиятини эгаллаш эканлиги айтилади. Мавзу юзасидан ўқувчилар билими кўникма ва малакаларига қўйилган талаблар қуйидагилардан иборат:

ANNOTATSIYA

Ушбу мақолада бошланғич синфда ўқиш дарсларини самарали ташкил этишга тайёрлаш мақсадида ўқувчиларнинг адабиётларни мустақил ўқиб-ўрганиш, уларга танқидий ва ижодий ёндашиб, эркин фикрлашлари борасидаги фикрлар қайд этилган.

ҳар бир адабий жанрга хос бадиий хусусиятларни аниқлаш;

“Ўқиш китоби”даги асарларни жанрга кўра гуруҳлаш;

бошланғич синфларда бадиий асарларни ўрганиш метод ва усуллари, иш турлари ҳақида муайян даражада тасаввурга эга бўлиш.

Дарсни шу тарзда ташкил этиш ва олиб бориш ўқувчиларнинг адабиётларни мустақил ўқиб-ўрганиш, уларга танқидий ва ижодий ёндашиб, эркин фикрлашларига катта ёрдам беради.

1-синф ўқувчиси кўпроқ билим фаолиятини яққол образли хотирага таянган ҳолда ташкил этади. Нутқи ҳам изчил, ифодали, грамматик қоидаларга

эмас, балки миқдор ва кўламига кўра ўзгалар билан фикр алмашиш учун етарли даражада шаклланган бўлади. Шу билан биргаликда, боланинг мактаб таълимига руҳий тайёрланишининг ички (ботиний) жиҳати ҳам мавжуддир. Унда шу даврга келиб, билим олиш, ўқиш-ўрганиш хусусида тўғри тасаввур юзага келади. Мактаб интизомига итоат қилишга, мураббийлар кўрсатмасини бажаришга мойил бўлади. Лекин болалардаги қобилият, иқтидор бир хил эмаслигидан, улар ўртасида муҳим фарқлар вужудга келади. Бинобарин, баъзи бола мактабга зўр иштиёқ билан интильса, баъзиси мактабдан қатъий воз кечишгача бориб етади. Муҳими, мактаб таълимида ўқувчи ўқишга салбий муносабат уйғотмаслиги учун курашиши зарур. Бу ишда энг мақбул йўл, болалардаги билим савиясининг ўзига хослигини инобатга олиб, индивидуал ёндашишдир.

Руҳшуносларнинг кузатишича, боланинг руҳияти билим олишга етарли даражада тўлишиб, идрокининг ўткирлиги, софлиги, аниқлиги, ёрқинлиги, билишга қизиқувчанлиги, ишонувчанлиги, хаёлининг мусаффолиги, хотирасининг мустаҳкамлиги, фикрчанлиги билан бошқа ёшдаги болалардан ажралиб туради. Мактаб таълимига тайёрланаётган болада диққат нисбатан узоқ муддатли ва шартли барқарор бўлади, айниқса, бола диққатининг хусусиятлари дидактик ўйинларда, муаммолар жараёнида ўзгалар нутқини идрок қилиш ва тушунишда, ҳикоя тинглаш ва қайта ҳикоя қилишда кўринади. Бола мактаб давригача катталарга тақлидан у ёки бу ахборотни ўзлаштириб келган бўлса, энди ўз хоҳиш-иродаси билан зарур маълумотлар тўплашга интилади, ўз олдига аниқ мақсад ва вазифа қўйишга ҳаракат қилади. Бола

хулқ-атворидаги бу ўзгариш ва фаоллик унинг хотираси муайян даражада ривожланганлигини билдиради.

Бошланғич синфларда ўқитишнинг самарадорлиги қўлланилмай келаётган имкониятлар мавжудлигини кўрсатди. Бу имкониятлар энг аввало ўқитиш методикасини такомиллаштириш, ўқувчиларда ўрганишга қизиқишни қўллаб-қувватлаш ва шакллантириш билан узвий боғлиқдир. Ўқиш фанига қизиқишни педагогик ва психологик изланишлар кўрсатганидек, 6-12 ёшли болаларда методика ўрганишнинг мотивини яратишга катта таъсир кўрсатади ва бундан келиб чиқадиган ўқитиш натижаларига ижобий таъсир кўрсатади. Ўқишнинг самарадорлигини оширишда ҳар хил мазмундаги ўйин ларни системали қўллаб бориш имконияти шахснинг нафақат ўқитувчи томонидан билимларни қўланишни ўрганишда, яъни уларни умумий ривожланишда муҳим ўрин тутган баъзи шахсий сифатларни тарбиялаш имконини беради. Шунинг учун ҳам биз бошланғич синфларда асаларни таҳлил қилишни ташкил қилиш ва ўтказиш муаммосини битирув малакавий ишимизнинг мавзуси қилиб олдик. Одатда, ўқиш ва ўқитиш фаолиятининг ҳақиқий психологик табиатини ўқувчи билан ўқитувчининг ҳамкорлигисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Бошланғич синф ўқувчиларининг ўқиш мотивлари жуда мураккаб психологик ҳодиса саналади, чунки улар боғча шароитида тарбияланиб келишган, ўқишдаги фаоллиги ва сусткашлиги кўпинча ўқитувчининг дарсни ташкил этиши билан боғлиқ бўлади. Ўқитишни ташкил этиш, ўқиш мазмуни, ўқитувчининг иш услуби, ўқув-методик воситаларни қўллаши, ўқувчининг 52 ёш ва индивидуал

хусусиятларини ҳисобга олиш, ўқувчининг билим олишга эҳтиёжи, қизиқиши ва бошқа омиллар ўқиш жараёнига таъсир этади.

Бошланғич таълим жараёнида олиб борилган кузатиш ишлари ва ўтказиш педагогик тажрибаларимизни хулоса қилиб шуни айтиш керакки, бошланғич синфлар ўқиш дарсларида кичик ёшдаги ўқувчиларда таълимтарбияни шакллантиришда қуйидагиларни тавсия қиламиз:

1. Ёзувчиларнинг таржимаи ҳолини ўрганишда уларнинг ҳаётидаги ибратли воқеалар ва ўртоқларча ўзаро ёрдамлашиш масаласига оид саволлар қўйиш йўли билан дарс ўтиш.

2. Ўқувчиларга бирор бир мавзудан таъсирланган мисолларни топиб келишни уйга вазифа қилиб бериш.

3. «Ўқиш» дарсларида мавзу ўрганилаётганда ўқувчиларни мавзудаги воқеаларни акс эттирувчи мисоллар топишга ўргатиб бориш.

4. Алломаларимиз таржимаи ҳоли ва ижодини ўрганишда ўқувчиларни саволлар туздиришга ўргатиш.

5. Дарс жараёнида ўқувчиларни тарбиялашда кўرғазмали қуроллардан, техник воситалардан фойдаланиш.

6. Дарс жараёнида ўқувчиларда билимларни мустақамлаш мақсадида уларнинг олдиндан яхшилаб тайёрланиб келишига эришиш.

7. Дарсда ўқувчиларни тарбиялашга хизмат қиладиган асарлардаги қаҳрамонларнинг образларини ва бу асарлардаги мавзуга доир томонларини ажратиб олишга имкон берувчи қисқа суҳбатлар ўтказиш.

Юқорида таъкидланган тавсияларнинг натижали бўлишида бошланғич таълим мактабларининг дастурлари мазмунига аниқ йўналишлар киритилиши лозим. Ўқитувчилар «Ўқиш китоби» дастуридан ўқувчиларни тарбиялашда кенг фойдаланишлари лозим.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдуллаева Қ., Раҳмонбекова С. 2-синфда ўқиш дарслари. Ўқитувчи китоби. -Т.: Ўқитувчи, 2004.
2. Сайидахмедов Н. Янги педагогик технологиянинг моҳияти. Ж.Халқ таълими .1999.№ 1.-97-102 б.
3. Иномова М., «Оилада болаларнинг маънавий-ахлоқий тарбияси». -Т.: «Ўзбекистон», 2017.
4. Умарова М., 3-синфда ўқиш дарслари. Ўқитувчи китоби - Т.: «Ижод дунёси», 2004.